

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Familiegeheimen.

Wal, M.J. van der

Citation

Wal, M. J. van der. (2009). Familiegeheimen. *Nnp Almanak - Nieuw Nederlands Peil Almanak, 2008-2009*, 103-105. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/16332>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/16332>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Nieuw Nederlands Peil
Almanak
2008-2009

Familiegeheimen

Marijke van der Wal

Wat heeft Hendrik Batens uitgespookt dat hij in 1664 zo abrupt vertrok op het oorlogsschip van Michiel de Ruyter? En waarom moest Gijsbert van Veen meer dan een eeuw later een andere identiteit aannemen? Het zijn prangende vragen wanneer je de brieven leest die het thuisfront verstuurde, post die Hendrik en Gijsbert nooit heeft bereikt. In oorlogstijden ging het met de postbezorging mis: de schepen met privébrieven, zakelijke brieven en andere papieren werden buitgemaakt door Engelse kapers en kwamen uiteindelijk, dankzij de bewaarzucht van de Engelsen, eeuwen later in de National Archives (Kew, bij Londen) terecht. Nu staan die bijna 40.000 gekaapte brieven centraal in het Leidse onderzoeksprogramma *Brieven als buit* en word ik regelmatig geconfronteerd met intrigerende familiegeheimen.

Het is nu al mij schult dat ick soo heb geswegen. Dat is nu mij loon. Hendrik Batens kon zich maar beter niet in Amsterdam vertonen, want diverse personen konden zijn bloed wel drinken en een zekere Gerrit Harmsen zou hem laten arresteren. Hendrik heeft wat op zijn kerfstok en dat zal de reden zijn dat hij als adelborst dienst neemt op de vloot waarmee De Ruyter de Engelsen aan de Afrikaanse kust en later in het Caraïbisch gebied gaat aanpakken. Zijn vrouw Trijntje blijft in behoeftige omstandigheden achter, overgeleverd aan de goedgunstigheid van anderen. Zij schrijft haar man op 10 november 1664 uitvoerig en zo komen we te weten dat alleen “bestemoer” (grootmoeder) zich het lot van Trijntje en haar vier kinderen aantrekt. Hendriks zussen overladen haar met verwijten: het is haar schuld, zij heeft *het* helpen opmaken en ze heeft gezwegen. Er moet wel geld in het spel zijn en Hendrik heeft kennelijk zijn lesje nog niet geleerd. Trijntje kreeg alweer een man op de stoep van wie Hendrik drie rijksdaalders heeft geleend. Die kan zij niet terug betalen en

zij smeekt haar man: “doet sulcken dingen niet weer, want je bedriecht de lui”. Het is ook niet leuk te horen dat Hendrik dat geld heeft gebruikt om te gaan stappen: “daer je wel weet hoet dat ick ben blijven sitten; dat je noch sou vrolijk wesen en vergeten mij droefheijt”. Trijntjes droefheid wordt niet alleen veroorzaakt door haar armoedige omstandigheden. In haar woonplaats Amsterdam heerst de pest en het gezin Batens blijft niet gespaard. Het jongste kind Hendrik, een paar maanden oud, is met Pinksteren begraven en de bijna zesjarige Anna op 4 november. Bij dit laatste dramatische overlijden dat Trijntje indringend beschrijft, is zelfs geen van de schoonzussen langs geweest. De familieverhoudingen zijn door Hendriks onbekende handelen (financiële malversaties?) wel ernstig verstoord.

En koopt niet ten eerste bij mijn, in Utrecht

Gijsbert van Veen is lang niet thuis geweest en zijn brieven zijn wel extreem lang onderweg. Een brief gedateerd 10 mei 1779 ontvangen zijn ouders zeventien maanden later. Wanneer zijn vader hem op 8 december 1780 schrijft gaat hij bijna tien jaar terug in de tijd om in een aaneenschakeling van woorden gezondheid en ziekte van de naaste familie te melden: hij is zelf een jaar of negen geleden twaalf tot dertien weken ziek en bijna dood geweest, Gijsberts moeder is een jaar of acht geleden zesentwintig tot zevenentwintig weken ziek geweest, “en nu al over de 3 Jaer, niet uijt den hujs geweest, door de Gaten die sij in de Benen heeft”, grootvader en grootmoeder zijn dood, oom en tante Bloksijl en neef Jan leven nog en dat is het ook geval met oom Willem en de tantes Maria en Cornelia. Vader Hendrikus van Veen is 62 en hoopt zijn zoon nog ooit te zien, maar hij moet wel bij terugkomst voorzichtig zijn: “en koopt niet ten eerste bij mijn, in Utrecht, want dan Leijd U Regement bij ons in Gerrenesoen, en sij soude U gou vatte, en in ares brenge”. Gijsbert moet dus uit de beurt van Utrecht blijven waar zijn garnizoen ligt, want hij zou direct gearresteerd worden.

Wat heeft zich jaren geleden in het regiment van Gijsbert van Veen afgespeeld? Vader Van Veen hoopt dat zijn zoon inmiddels “bedaaerde gedagte” zal hebben gekregen en voegt daar godvruchtige zinsfrasen aan toe. Het moet wel iets ernstigs zijn geweest dat Gijsbert ertoe bracht uit te varen en een nieuw leven met een nieuwe identiteit te beginnen. In een brief van zes jaar terug heeft hij zijn schip en zijn naamsverandering aan het thuisfront gemeld. Vader Hendrikus concludeert dat hij met dit laatste gegeven op het Oost-Indisch huis (het kantoor van de VOC) kan nagaan of zijn zoon nog in leven is. Welke naam het is geworden blijkt uit zijn aanhef “waerde soon, Geijsbartus van Veen, nu genoempt, Klaes Blocksijl”. Gijsbert heeft voor zijn naamsverandering niet ver buiten de familiekring gezocht.

Goede adviezen

Gijsbert alias Klaas krijgt nog het advies bij elke gelegenheid die hij maar heeft toch vooral te schrijven, want, merkt zijn vader heel realistisch op, “menige breek koomt niet teregt”. Hendrik krijgt op het hart gedrukt zo *veel mogelijk* (Trijntje kent haar man denk ik maar al te goed) onberispelijk te leven. Of die goede adviezen zijn opgevolgd? De twee ‘geheimzinnige’ geadresseerden hebben de brieven met deze aansporingen niet kunnen lezen of is er bij Hendrik een kans dat dit wel is gebeurd? Trijntje gaat in elk geval slim te werk: ze stuurt twee identieke brieven met twee verschillende schepen mee in de hoop dat haar man er een van zal ontvangen. Dus wie weet...